

ezerfelé tépett vezetőit már negyedszázaddal korábban a módszeres és megfelelő helyen és keretben indítható tisztképzés ügye, melynek nemcsak fizikai és higiénikus, hanem szellemi előfeltételeit is sokrétűen és nivósan igyekeztek az arra hivatottak megteremteni.

Lágyi István

AZ ÚJ HONVÉDSÉG ÉS A FORMÁK¹

Az elmúlt kiképzési év a számtalan nehézsége ellenére is komoly fejlődést eredményezett. Mindenfelé a fegyelem megszilárdulását tapasztaljuk, a szolgálat ellátásában, az egyes honvédek és zárt osztagok fellépésében egyaránt. Láttunk már csapat-szemléket és díszelgéseket, melyek hajszálnyira sem maradnak el a „békebeli“ teljesítmények mögött. Minthogy nagyon hosszú ideig nélkülöztük a belső rendezettség megnyilvánulásait, a látvány minden katonát örömmel tölt el.

Valamiről azonban mindezeideig hallgattunk, ez pedig az, hogy az új honvédség formái hajszálnyira azonosak a Horthy-hadseregével és aki a dolgokat kívülről ismeri csak, könnyen alkothat olyan véleményt, hogy nálunk tartalmilag sem változott semmi.

Időszerű-e a formák kérdését felvetni ma, midőn még be sem fejlődött a honvédség átnevelése? Nem jelenti-e ez a demokratikus erők szétforgácsolását, amikor legfőbb feladatunk továbbra is a reakció elleni harc? Erre szeretnék tanulmányomban feleletet adni. Egy bizonyos: a formák problémáiba minden napi munkánk közben számtalanszor beleütközünk és elhallgatásukkal meg nem oldjuk, csupán elodázzuk azokat. Megítélésünkénél tehát az lesz a döntő, hogy van-e téren tennivalónk, megoldhatjuk-e azt jelenleg és megéri-e a várható haszon az érte hozott áldozatot. Erre igyekszem feleletet adni.

A formák sohasem jelentkeznek egyedül, hanem a dolgokat jellemző másik tényezővel, a tartalommal együttesen. Tulajdonságait csak úgy ismerjük meg, ha együttesen vesszük őket vizsgálat alá. A két tényező közül a forma anyagszerű, természeténél fogva konzervatív, mely igyekszik eredeti alakját megtartani, így az állandóságot képviseli. Vele szemben a tartalom a dinamikus elem, mely a körül-

¹ A felvetett kérdések időszerűségét bizonyítja, hogy csaknem egyidejűleg két hasonló tárgyú cikk érkezett hozzánk. Így a fentiekben közzétett gondolatok jelentőségét a következő cikk még inkább alátámasztja.

mények változására gyorsan és érzékenyen reagál, így a fejlődést, a változást képviseli.

Természetük különböző volta miatt a két tényező ellentétben áll egymással. A változó tartalom a lomha formát arra kényszeríti, hogy hozzáidomuljon, a forma viszont e kényszernek ellenszegülve, arra törekszik, hogy a tartalmat a meglévő keretek között tartsa. A formát megváltoztató tartalom és a változásnak ellenszegülő forma között így állandó a küzdelem.

E folytonos küzdelem mellett kölcsönhatás is fennáll a két tényező között. Ahogy a tartalom változása a forma átalakulását vonja maga után, éppen úgy a megváltozott forma visszahat a tartalomra és annak alakulására hatással van.

Kiegyensúlyozott fejlődés idején a tartalom és forma teljes harmóniában forrnak össze: a tartalom kitölti a forma kereteit, a forma pedig hűséges kifejezője a tartalomnak. Ha azonban a két tényező viszonyában nem a kölcsönhatás, hanem az ellentét dominál, úgy azok ellenség gyanánt kerülnek szembe egymással.

Forradalmi átalakulásoknál, midőn a tartalom gyors változását a formák nem tudják követni, a tartalom feszítőereje valósággal szétrobbantja a formákat. Máskor a tartalom fejlődése a túlságosan merev formákba ütközik, amelyek ha elég erősek, nem csak megakadályozzák a változást, de arra is képesek, hogy haladó tendenciának tartalmát elsorvaazzák.

A forradalmi jellegű formarombolás nem eredményezi a formák végérvényes kikapcsolását, tehát a formanélküliség bekövetkeztét, csupán megteremtí új, a változott tartalomnak megfelelő formák keletkezésének előfeltételét. A konzervatív formák győzelme sem jelenti minden tartalom megsemmisülését, csupán azt, hogy a haladó gondolat helyett az ellentétes, reakciós tartalom jut túlsúlyra a vele harmonizáló keretben.

Álljon itt néhány, a történelemből kiragadott példa annak igazolására, hogy az elmondottak a való élet jelenségeinek alapján felállított, tételek.

A konzervatív világvallások szigorú törvényekkel szabályozzák formáikat, így elsősorban szertartásaikat és nem tűrik, hogy azokon a legcsekélyebb változtatás történjék. A formák állandósága a tartalom változhatatlanságát szolgálja egyben demonstrálja is. Ez a vaskövetkezetességgel keresztyűl vitt és körülbástyázott formai rend, egymagában elég erős volt, hogy átsegítse e vallásokat olyan korszakokon, midőn a tartalom elvesztette dinamizmusát. A formák konzerváló erejének bizonyítéka az, hogy nem egy vallás a tartalom teljes kiszikkadása után is, mint üres formalizmus továbbra fennmaradt.

A mindenkori hitújítók a vallás eszmei tartalmának megváltoztatására törtek, de ugyanakkor heves csapásokat mértek annak formáira is, felismerve azt, hogy a régi formák megmaradásuk esetén minden tartós átalakulást lehetetlenné tesznek. A győzelmes reformáció azután a szétzúzott formák helyett megalkotta a maga formáit, melyek most már saját fennmaradásának lettek támaszai.

Midőn Szent István a félnomád, ősközösségben élő honfoglaló magyarságból a XI. század európai társadalmához hasonló földművelő társadalmat akart formálni, egyrészt kénytelen volt átvenni a hűbéri-ség formáit, másrészt tüzzel-vassal irtani a meglévő formai hagyományt, hogy ezáltal a pogány-nomád reakciót legszilárdabb támaszától megfosssa.

Még élénken emlékezetünkben van a bányamunkásból miniszterelnökké lett Mac Donald árulása, amit pártjával és osztályával szemben elkövetett. A királyi kegy által magas méltóságra emelt egykori csillésgyerek, aki magára öltötte a feudális reakció jelmezét, a Buckingham-palota nehéz légkörében, az udvari szertartás raffinált színjátéka közben elvesztette a talajt lába alól. Az angol főnemesség történelmi öltözékében nem tudott szocialista politikát folytatni. A konzervatív forma hatalmas ereje győzött az eredetileg haladó tartalom felett.

De beszéljünk közelebbi dolgokról. A magyar ellenforradalom az eszméi síkon megindított reakció mellett nagyszabású formai reakcióba is kezdett az élet minden területén. Abban a korban, midőn európa-szerte építészeti forradalom tombolt, mely végeredményben új, célszerű, arányaiban és vonalaiban nemes formákat teremtett, nálunk neobarokk középületeket emeltek, a korszak közéleti és gazdasági nagyságai pedig a XVIII. század labanc főurainak kastélyát utánzó kúriákat építtettek maguknak. A modern zenét, képzőművészetet, irodalmat a korszak az általa klasszikusnak minősített formák rombolásáért üldözte. Adyt legalább oly mértékben átkozták merész, új formájáért, mint forradalmi tartalmáért. A negyvenes években nálunk még virágoztak a címek, a születési arisztokrácia és hivatali hatalom előtti bizantín görnyedés és a feudális kor számtalan egyéb maradványa. A főrendek díszmagyarja, a dijnokok zsínoros zakkója, a vitézek petőfínyakkendője nem a népi kultúra ápolása volt, hanem a konzervatív formák ellentámadása a forradalmi micisapka rövid intermezzójának ellensúlyozása. Az ellenforradalmi formáknak nagy része volt abban, hogy huszonöt év alatt elsorvadt ezerkilencszáz-tizenhét forradalmi, radikális és kuruc tartalma és nem véletlen, hogy nálunk, a reakciós formák hazájában nem tudott kifejlődni a tömegek fegyveres szabadságharca.

A hadseregre, a rendszer fő támaszára az ellenforradalmi formák még fokozottabban rányomták bélyegüket. Abból a célból, hogy 1918—19. emlékét kiirtsák, az észszerűség és józanság törvényeit is megsértették. A lehajtott gallér helyett visszahozták a cs. és kir., állógallért, a fekete sapkát, fekete szűk nadrágot, cugoscipőt és talpalót. A táborig sapka mellé tűzött libatoll a feudális kerecsentollat és a kócsagforgót szimbolizálta. Az osztrákból átvéve meghonosult az arcpirítóan szolgálai „alázatos tiszteletem“ köszönés. Hiba volna, ha a külsőségeket, a glaszékenyűt, a kemény kezelőt, a sarkantyúpengetést és kardcsörtetést, lakkcipőt és cserebogársapkát durva egyszerűsítéssel a tisztikar nyegleségének rovására íránk. E jelenségek a széles tömegek ellen irányuló uralmi rendszer formai megnyilvánulásai

voltak, — így természetes, hogy a véderőnél jelentkeztek legkirívóbb formában.

A formák jelentősége a fegyveres erőknél rendkívül nagy, hiszen csak az egyöntetű és szilárd formák adnak lehetőséget arra, hogy a vezetés akarata az alárendeltek nagy tömegében érvényesüljön. A haderő háborús tevékenysége nem egyéb, mint pontosan előírt és béke idején begyakorolt formák variálása. A történelmi multban, midőn a hadseregek mértani alakzatokban ütköztek meg, a formák jelentőségét senki sem vitatta. Ma azonban, midőn a katonai előírások legtöbbször tiltják a szabályos alakzatokat, a harc látszólagos formátlansága könnyen azt a hitet keltheti, hogy a formák ideje lejárt. Ezzel szemben az igazság az, hogy a harc minden részletcselekménye ma is szilárd formák ismélése: a géppuskák tüzére előreszökkelő gyalogság, a vágóban tüzelőállást foglaló üteg, a harcalakzatba fejlődő páncélosok, a hádihídat építő műszaki csapatok egyaránt jól begyakorolt formákat vesznek fel és változtatnak és a vezetés az, amely a célok kitzése által e formákat tartalommal tölti ki. A formák tehát a haderő lényegi tevékenységének, a hadviselésnek mennyiségileg túlnyomó részét teszik ki, ezért fontosságuk vitán felül áll.

Ha mai honvédségünket a formák szempontjából akarjuk vizsgálni, akkor bele kell azt előbb illesztelnünk a magyar társadalom keretébe. Társadalmi állapotaink kialakulásának egyik leglényegesebb jellemzője az, hogy a mult urait nálunk nem a forradalmi népharag seperte el helyéről, hanem maguk távoztak a felszabadítók elől nyugatra, vagy továbbra is megmaradtak kulcspozíciójukban, ahonnan szívós állásharcban, lépésről-lépésre kell kiszorítani őket. Ugyanígy elmaradt a formákat romboló forradalmi feszültség is, a régi formák javarésze megmaradt, kitzűnő fedezékül szolgálva azoknak, akik a régi szellemet képviselik. Érvényes ez a társadalomra és érvényes a honvédségre is, melynek mindenkori állapota híven visszatükrozi a társadalom pillanatnyi állapotát.

Az elmaradt forradalommal magyarázható azután, hogy közel három évvel a felszabadulás után a hivatásos keret tányérsapkáján és angolos egyenruháján kívül alig van forma, amely a honvédségben létrejött változásra emlékeztetne. Hogy pedig milyen nagy a helyes, az átalakulással harmonizáló új formák jelentősége, sőt visszaható ereje, azt világosan bizonyítja egy sikeres formai újítás, a „bajtárs” megszólítás általánosságá tételé, melynek hatása a demokratikus fejlődés szempontjából is komoly jelentőségű.

Mindent számításba véve azt kell mondanunk, hogy formák tekintetében az új honvédség alig különbözik elődjétől. Ebből viszont komoly károk származhatnak, ugyanis a régi formák között igen sok az olyan, mely idejét multa, célszerűtlen és nem szolgálja a demokratikus átalakulás érdekeit.

Ha a honvédség jelenlegi szolgálati, érintkezési, öltözködési formáit, egyéni, vagy zártrendben történő megjelenését bonckés alá vesszük, rájövünk, hogy a formák javarésze a XVIII. és XIX. század császári hadseregének hagyatéka: egyrészt az elmúlt korszak katonai

követelményeinek bélyegét viseli magán, másrészt egy letűnt társadalmi rend jellegzetességét tükrözi vissza. Márpedig a páncélosok, repülők, a népi demokráciák és néphadseregek korában ezek a formák nem szolgálják a korszerű harc céljait és nem erősítik a honvédség demokratikus szellemét. E régi formák a régi tartalmat árasztják magukból, ami sem a szakmai fejlődés, sem az új szellem szempontjából meg nem engedhető.

A honvédség zártrendje, főleg a fegyverfogások és a díszmenet sürgős revízióra szorulnak. Ezek a formák Nagy Frigyes korában alakultak ki, a „felvilágosodott“ abszolutizmus idején, midőn az állameszmét az autokrata, annak beamterei és tisztikara képviselték csupán, midőn a katonákat kötéllal fogták, bittal fegyelmezték és mint a fegyenceket őrizték, midőn a harc nyílegyenesen kiigazodott, dobszóra, lépést tartva menetelő osztagok óraműszerű pontossággal leadott ösztüzeiből állott. Természetes, hogy e korban a zártrend és harcrend között alig lévén különbség, a zártrendben való gyakorlatozás a hadicélt szolgálta, egyben a formák a megbízhatatlan, az állameszme iránt közönyös elemek megfékezésére is szolgáltak. Innen adódik, hogy a formák nagyrésze ma már sokszor értelmetlenül hat, miután az alapfeltételek azóta gyökeresen megváltoztak.

A közelmúltban láttam egy díszelgést, ahol a kitüntetendők dróton rángatott bábuk módjára, mintha valami láthatatlan épület sarkait járták volna körül, szegletes fordulatokkal közeledtek a díszemlévényhez, ahol még számos előre és hátralépés és fordulat közben vették át a kitüntetést. A jelenet formáját tekintve harmonikusan beleillett volna az elmúlt rendszer bármely katonai ünnepségébe.

A honvédség fegyverfogásai sem állják ki már a szigorú bírálatot. Keletkezésük korában a zártrendben tűzharcot folytató csapatok tucatnyi ütemre töltötték meg, sütötték el és ürítették puskáikat. Az ütemes fogások állandó gyakorlása akkor a harccképzést szolgálta, ma időtrabló, értelmetlen művelet. A puska harcmodja is idejét multa, tipikusan osztrák forma, mely keveset mutat, ezzel szemben, mint a fegyverfogások alaphelyzete, célszerűtlen. A fegyverfogások begyakorlása ebből a helyzetből roppant sok időt vesz igénybe a harccképzés rovására.

A díszmenet külön tanulmányt igényelne. Nincsen katona, aki szolgálati ideje alatt, saját tapasztalatából rá nem jön arra, hogy ez a díszmenet igen nehéz és ritkán sikerül. A század, melyben katonai szolgálatomat kezdtem, híres volt rossz díszmenetéről, pedig sehol annyit nem gyakoroltatták azt, mint éppen nálunk. Ezzel telt a kiképzési idő legnagyobb része, a reggeli torna és a pihenőidő is, minden hiába, pedig az igyekezetben nem volt hiány.

Ki ne ismerné a jelenséget, midőn díszelgések előtt a csapatot hetekig sulykolják díszlépésre, tagozott menetre, egyenkint és csoportosan. Hiába hagyják azonban otthon a rogyant térdüket, a feltűnően rossz tartásúakat, az igyekezet, a túlzott erőlködés következtében a menetelők túlnyomórésze eltorzult arccal, természetellenes, sokszor

groteszk tartásban vonul el. A megerősítő lábdobbantás következtében a csapat hamar kifulladás, a menetütem lassúbbá válik, elszakad a zenétől, úgy, hogy még az elvonulás alatt „hullámozni” kezd az osztag.

Milyen messze vannak ezek a feudális szoldateszkához illő formák eszményképüktől, a modern harc céljait szolgáló és a néphadsereg szabad, bátor, öntudatos fegyelenimel telített szellemét sugárzó formáktól.

A felsorolt példák csak elenyésző részét ölelik fel a témának. Beszélhetnénk a ruházatról, mely a félmegoldás jellegét viseli magán és a legénységénél sem színben, sem szabásban nem különbözik az elmúlt idők egyenruhájától. Ugyanúgy beszélhetnénk a katonai érintkezés, irány formáiról és számos, még e tárgyhoz tartozó kérdésről. E tanulmány célja azonban nem a téma kimerítése, csupán a probléma felvetése.

A honvédség mai formái túlnyomórészt a multa utalnak, nem szolgálják sem a katonai célt, sem a kívánt szellemi átalakulást, elveszik a harckiképzésre rendelkezésre álló időt, egyben a reakció támasztékául szolgálnak.

Meg kell tehát változtatni a formákat, az új formákban rejlő erőt pedig a demokratikus haladás és szakmai fejlődés szolgálatába kell állítani. Olyan formákat kell teremteni, melyek a néphadsereg szellemének és a modern harc követelményeinek megfelelnek. Ezt az elvet céltudatosan keresztül kell vinnünk a katonai ötozködés, érintkezés és fellépés minden területén. Így elérjük azt, hogy a formák nem börtön, hanem szárnyak lesznek a haladás számára. Ezen az úton tudjuk kiküszöbölni a multa utaló tradíciót és megteremthetjük a néphadsereg ma még hiányzó formái tradícióját.

Minél bátrabbak és radikálisabbak leszünk e téren, a hatás annál mélyebbre fog nyúlni. Ha pedig, ahol erre mód van és nem áll fenti követelményeinkkel ellentétben, történelmi formákat akarunk, azokat elsősorban a szabadságharcos honvédség formakincséből merítsük.

A változtatással járó fáradtság bőségesen meg fog térülni a kiképzésre felszabaduló időben, mindenek felett pedig abban az erőgyarapodásban, melyet az új forma és az általa szolgált tartalom harmóniája néphadseregünk számára hozni fog.

Sólyom László